

Одиниці вимірювання фізичних величин

(Джерело: **ДСТУ 3651.0-97**

МЕТРОЛОГІЯ. ОДИНИЦІ ФІЗИЧНИХ ВЕЛИЧИН. ОСНОВНІ ОДИНИЦІ ФІЗИЧНИХ ВЕЛИЧИН МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ОДИНИЦЬ.

Чинний від 1999-01-01)

Зміст:

1. Основні одиниці	1
2. Похідні одиниці SI, що мають спеціальні назви	2
3. Позасистемні одиниці, що їх допущено до застосування нарівні з одиницями SI	3
4. Позасистемні одиниці, що їх тимчасово допущено до застосування	3
5. Похідні одиниці	4
6. Позасистемні одиниці, їх зв'язок з одиницями SI	6

Основні одиниці

Фізична величина		Одиниця вимірювання	
Назва	Позначення	Назва	позначення
Довжина	l, L	метр	м
Маса	m	кілограм	кг
Час	t, T	секунда	с
Температура	T, Θ	кельвін	К
Сила струму	I	ампер	А
Сила світла	I_v	кандела	кд
Кількість речовини	N	моль	моль

Похідні одиниці SI, що мають спеціальні назви

Назва величини		Одиниця		Одиниця
Назва	позначення	Назва	Позначення	Співвідношення з одиницями SI
Площинний кут	$\alpha, \beta, \gamma, \varphi$	радіан	рад	1 рад = 1 м / м = 1
Просторовий кут	Ω	стерадіан	ср	1 ср = 1 м ² / м ² = 1
Частота	ν	герц	Гц	1 Гц = 1 с ⁻¹
Сила, вага	F	ньютон	Н	1 Н = 1 кг·м/с ²
Тиск	p	паскаль	Па	1 Па = 1 Н/м ²
Енергія, робота, кількість теплоти	E, A Q	джоуль	Дж	1 Дж = 1 Н·м
Потужність	N	ват	Вт	1 Вт = 1 Дж/с
Електричний заряд, кількість електрики	q	кулон	Кл	1 Кл = 1 А·с
Напруга	U	вольт	В	1 В = 1 Вт/А
Електрична ємність	C	фарад	Ф	1 Ф = 1 Кл/В
Електричний опір	R	ом	Ом	1 Ом = 1 В/ А
Магнітна індукція	B	тесла	Тл	1 Т = 1 Вб/м ²
Індуктивність	L	генрі	Гн	1 Гн = 1 Вб/м
Температура Цельсія	t	градус Цельсія	°С	1 °С = 1 К
Світловий потік	Φ	люмен	лм	1 лм = 1 кд·ср
Освітленість	E	люкс	лк	1 лк = 1 лм/м ²
Активність (радіонукліду)	A	бекерель	Бк	1 Бк = 1 с ⁻¹
Поглинута доза (йонізуючого випромінення)	D	грей	Гр	1 Гр = 1 Дж/кг
Еквівалентна доза (йонізуючого випромінення)	H	зіверт	Зв	1 Зв = 1 Дж/кг

Позасистемні одиниці, що їх допущено до застосування нарівні з одиницями SI

Назва величини	Одиниця		
	Назва	Позначення	Співвідношення з одиницями SI
Час	хвилина	хв	1 хв = 60 с
	година	год	1 год = 60 хв = 3600 с
	доба	д	1 д = 24 год = 86400 с
Площинний кут	градус	...°	1° = (π/180) рад
	хвилина	...'	1' = (1/60)° = (π/10800) рад
	секунда	...''	1'' = (1/60)' = π/648000 рад
Об'єм, місткість	літр	л	1 л = 1 дм ³ = 10 ⁻³ м ³
Маса	тонна	т	1 т = 10 ³ кг
	атомна одиниця маси	а.о.м.	1 а.о.м. ≈ 1,660540 · 10 ⁻²⁷ кг
Енергія	електронвольт	еВ	1 еВ ≈ 1,602177 · 10 ⁻¹⁹ Дж

Позасистемні одиниці, що їх тимчасово допущено до застосування

Величини	Одиниця		
	Назва	Позначення	Співвідношення з одиницями SI
Довжина	морська миля	миля	1 миля = 1852 м
	ангстрем	Å	1 Å = 10 ⁻¹⁰ м
Площа	ар	а	1 а = 10 ² м ²
	гектар	га	1 га = 10 ² а = 10 ⁴ м ²
Швидкість	вузол	вуз	1 вуз = 1 миля/год = 0,514(4) м/с
Тиск	бар	бар	1 бар = 10 ⁵ Па
Активність	кюрі	Ки	1 Ки = 3,7 · 10 ¹⁰ Бк
Поглинута доза	рад	рад	1 рад = 10 ⁻² Гр
Еквівалентна доза	рем	рем	1 рем = 10 ⁻² Зв
Експозиційна доза	рентген	Р	1 Р = 2,58 · 10 ⁻⁴ Кл/кг

Похідні одиниці

Величина		Одиниця вимірювання	
Назва	Позначення та формули для визначення	Назва	Позначення
Площа	A, S	квадратний метр	м^2
Об'єм	V	кубічний метр	м^3
Швидкість	v, c, u	метр за секунду	м/с
Швидкість звуку	c	метр за секунду	м/с
Кутова швидкість	ω	секунда в мінус першому степені	с^{-1}
Прискорення	a	метр за секунду в квадраті	м/с^2
Прискорення вільного падіння	g	метр за секунду в квадраті	м/с^2
Період	T	секунда	с
Обертובה частота	n	оберт за секунду	об/с
Довжина хвилі	λ	метр	м
Густина	ρ	кілограм на кубічний метр	кг/м^3
Імпульс сили	I	ньютон-секунда	$\text{Н}\cdot\text{с}$
Момент сили	M	ньютон-метр	$\text{Н}\cdot\text{м}$
Жорсткість	k	ньютон на метр	Н/м
Імпульс тіла	p	кілограм-метр за секунду	$\text{кг}\cdot\text{м/с}$
Потенційна енергія	E_p, V, Φ	джоуль	Дж
Кінетична енергія	E_k, T	джоуль	Дж
Коефіцієнт тертя (ковзання)	μ, f	-	-
Коефіцієнт корисної дії (ККД)	η	-	-
Відносна атомна маса	A_r	-	-
Відносна молекулярна маса	M_r	-	-
Число молекул	N	-	-

Молярна маса	M	кілограм на моль	кг/моль
Атомний номер	Z	-	-
Число нейтронів	N	-	-
Масове число, число нуклонів	A	-	-
Внутрішня енергія	U	джоуль	Дж
Теплоємність тіла	C	джоуль на кілограм	Дж/кг
Питома теплоємність	c	джоуль на кілограм- кельвін	Дж/(кг·К)
Питома теплота плавлення	λ	джоуль на кілограм	Дж/кг
Питома теплота пароутворення	r	джоуль на кілограм	Дж/кг
Питома теплота згорання палива	q	джоуль на кілограм	Дж/кг
Температурний коефіцієнт лінійного розширення	α_l	кельвін у мінус першому степені	К ⁻¹
Питомий електричний опір	ρ	ом-метр	Ом·м
Електрохімічний еквівалент	k	кілограм на кулон	кг/Кл
Напруженість електричного поля	E	вольт на метр	В/м
Показник заломлення	n	-	-
Віддаль предмета	p	метр	м
Віддаль зображення	p'	метр	м
Фокусна відстань	f, f'	метр	м
Оптична сила лінзи	D	метр у мінус першому степені	м ⁻¹
Активність радіонукліда	A	бекерель	Бк
Стала радіоактивного розпаду	λ	секунда у мінус першому степені	с ⁻¹
Період піврозпаду	$T_{1/2}$	секунда	с

Потужність поглиненої дози	$\cdot$ D	грей на секунду	Гр/с
Потужність еквівалентної дози	$\cdot$ H	зіверт на секунду	Зв/с
Експозиційна доза	X	кулон на кілограм	Кл/кг
Потужність експозиційної дози	$\cdot$ X	ампер на кілограм	А/кг

Позасистемні одиниці, їх зв'язок з одиницями СІ

Найменування величини	Одиниці вимірювання		
	найменування	позначення	співвідношення з одиницею СІ
Довжина	мікрон	мк	$1 \text{ мк} = 10^{-6} \text{ м}$
	ангстрем	Å	$1 \text{ Å} = 10^{-10} \text{ м}$
	світловий рік	св. рік	$1 \text{ св. рік} = 9,46 \cdot 10^{15} \text{ м}$
	парсек	пк	$1 \text{ ПК} = 3,09 \cdot 10^{16} \text{ м}$
	астрономічна одиниця	а.о.	$1 \text{ а.о.} = 1,50 \cdot 10^{11} \text{ м}$
Маса	тонна	т	$1 \text{ т} = 10^3 \text{ кг}$
	центнер	ц	$1 \text{ ц} = 100 \text{ кг}$
	атомна одиниця маси	а.о.м.	$1 \text{ а.о.м.} = 1,66 \cdot 10^{-27} \text{ кг}$
Час	хвилина	хв	$1 \text{ хв} = 60 \text{ с}$
	година	год	$1 \text{ год} = 3600 \text{ с}$
	доба	доба	$1 \text{ доба} = 86\,400 \text{ с}$
Плоский кут	градус	$\cdot^\circ$	$1^\circ = \pi/180 = 1,75 \cdot 10^{-2} \text{ рад}$
	мінута	$\cdot'$	$1' = \pi/108 \cdot 10^{-2} = 2,91 \cdot 10^{-4} \text{ рад}$
	секунда	$\cdot''$	$1'' = \pi/648 \cdot 10^{-3} =$

			$4,85 \cdot 10^{-6}$ рад
Площа	ар	а	$1 \text{ а} = 10^2 \text{ м}^2$
	гектар	га	$1 \text{ га} = 10^4 \text{ м}^2$
Об'єм	літр	л	$1 \text{ л} = 10^{-3} \text{ м}^3$
Кут повороту	оберт	об	$1 \text{ об} = 2\pi \text{ рад}$
Частота обертання (кутова швидкість)	оберт за секунду	об/с	$1 \text{ об/с} = 1 \text{ с}^{-1}$
	оберт за хвилину	об/хв	$1 \text{ об/хв} = 0,0167 \text{ с}^{-1}$
Робота	ват-год	Вт-год	$1 \text{ Вт-год} = 3,6 \cdot 10^3 \text{ Дж}$
Енергія	електрон-вольт	еВ	$1 \text{ еВ} = 1,60 \cdot 10^{-19} \text{ Дж}$
Теплота	калорія	кал	$1 \text{ кал} = 4,19 \text{ Дж}$
Потужність	кінська сила	к. с.	$1 \text{ к. с.} = 735,5 \text{ Вт}$
Тиск	бар	бар	$1 \text{ бар} = 10^5 \text{ Па}$
	міліметр ртутного стовпчика	мм рт. ст.	$1 \text{ мм рт.ст.} = 133,3224 \text{ Па}$
	стандартна атмосфера	атм	$1 \text{ атм} = 1,01325 \cdot 10^5 \text{ Па}$
	технічна атмосфера	ат	$1 \text{ ат} = 9,81 \cdot 10^4 \text{ Па}$
Температура	градус Цельсія	°С	$1^\circ\text{С} = 1 \text{ К}$
Доза випромінювання	рад	рад	$1 \text{ рад} = 0,01 \text{ Дж/кг}$
Потужність дози випромінювання	рад за секунду	рад/с	$1 \text{ рад/с} = 0,01 \text{ Вт/кг}$
Експозиційна доза	рентген	Р	$1 \text{ Р} = 2,58 \cdot 10^{-4} \text{ Кл/кг}$
Активність ізотопу	кюрі	Ки	$1 \text{ Ки} = 3,700 \cdot 10^{10} \text{ с}^{-1}$